

УДК 94:[930.85+711.4:316.7](477.62)

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-7030-2025-2-18-26>**Мелекесцев Кирило Ігорович,**

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії та археології

Донецького національного університету імені Василя Стуса,

м. Вінниця, Україна.

k.melekestsev@donnu.edu.ua / kmelekescev@gmail.com<https://orcid.org/0000-0003-4931-9576>

СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ЗАСІБ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ У КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ МІСТ ДОНЕЧЧИНИ

З кожним роком повномасштабної війни, попри значні жертви та організовану оборону з боку Збройних сил України, лінія фронту повільно зміщується на захід і північ, унаслідок чого черговий населений пункт Донеччини опиняється під загрозою нових ударів. Повномасштабна фаза нинішньої московсько-української війни виявилася найбільш руйнівною для міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей. Це саме ті «російськомовні міста Донбасу», щодо «8 років бомбардування» яких Москва систематично висувала звинувачення Україні в межах власних інформаційно-психологічних операцій. Руйнування таких міст, як Маріуполь і Бахмут, осередків найдавніших архітектурних та монументально-мистецьких пам'яток Донеччини, підкреслила особливу вагу завдань фіксації та документування матеріальної культурної спадщини, що належать до сфери спеціальних історичних дисциплін. Саме вони забезпечують науково вивірені методи опису, фотовізуальної фіксації та первинної класифікації об'єктів, які можуть зникнути назавжди.

Для північних районів Донецької області продовження повномасштабної війни означає дедалі неминучі втрати архітектурної спадщини Слобожанщини, включно з поодинокими зразками українського модернізму, тоді як для інших частин регіону руйнування переважно стосуються об'єктів архітектури радянського періоду: сталінського ампіру, конструктивізму тощо. У цьому контексті особливу роль відіграє верифікація інформації, здійснювана засобами джерелознавства та історичної критики: аналіз достовірних джерел, зіставлення геолокаційних даних та онлайн мап з документальними джерелами дозволяють ідентифікувати як об'єкти архітектури, так і їх долю у регіоні в умовах війни та окупації.

Показовим прикладом є Кальміуський район, міста якого в окупації з 2014 р., а також Костянтинівка – місто, яке у 2025 році зазнало значної руйнації внаслідок зміщення лінії фронту в районі Часового Яру та опинилося під загрозою постійних атак московської артилерії, дронів, ракет. У таких випадках перед дослідниками постає завдання ідентифікації історичних об'єктів, коли значна частина забудови або знищена, або перебуває в умовах, що унеможливають доступ до неї. Методи історичної географії, топоніміки та пам'яткознавства уможливають встановлення приналежності фрагментів будівель, позначення первинної функції споруд, визначення історичних назв та виявлення закономірностей трансформації міського простору, що нерідко стає мішенню політики культурного витіснення з боку окупаційних структур.

З незаконною окупацією окремих територій значно ускладнюється доступ як до матеріальних об'єктів, так і до інформації про них. Саме тому аналіз змін міського середовища набуває особливої ваги. Це стосується також реконструкції історичних планувальних структур, вивчен-

ням втрати кварталів і виявленням трансформацій урбанонімії. Тут у центрі наукової уваги постають можливості спеціальних історичних дисциплін щодо комплексного аналізу топоніміки та міського простору, що дає змогу відстежувати як фізичні руйнування, так і процеси інформаційного стирання локальної ідентичності. Усі зазначені напрями роботи спеціальних історичних дисциплін: фіксація, документування, верифікація, ідентифікація та просторовий аналіз, – у своїй сукупності створюють підґрунтя для формування майбутнього цифрового реєстру втраченої та збереженої архітектури Донеччини. Такий реєстр не лише забезпечить науково вивірену картину стану культурної спадщини регіону, а й стане засобом протидії дезінформаційним практикам, а також важливим інструментом для майбутньої реставрації, ревіталізації та повернення історичної пам'яті зруйнованим просторам Донбасу. Великою мірою це потрібно через застарілі реєстри пам'яток історії на Донеччини, створені за радянських часів, які не враховують необхідності збереження традиційної архітектури області.

У зв'язку з окресленою необхідністю системного документування історичної спадщини регіону історики Донецького національного університету імені Василя Стуса під керівництвом Надії Темірової розробили проєкт «Історико-культурна спадщина Донеччини: документування втрат та перспективи відновлення» (Temirova, n. d.). Ініціатива спрямована на виявлення та класифікацію втрат у матеріальній культурній та історичній спадщині Донеччини, а також на створення відкритої електронної бази даних, що має стати інструментом довготривалого збереження знань про регіон. Важливо підкреслити, що реалізація такого завдання була б неможливою без інструментарію спеціальних історичних дисциплін, адже саме вони забезпечують методологічну основу для наукової фіксації та документування стану архітектурних об'єктів, їхнього просторового аналізу, джерелознавчої верифікації отриманих даних та ідентифікації об'єктів, частково або повністю зруйнованих унаслідок бойових дій. Проєкт здійснюється за підтримки Інституту гуманітарних наук (IWM) – наукової установи, заснованої у Відні 1982 р., яка сприяє розвитку гуманітарних і соціальних досліджень у європейському контексті. У відповідь на повномасштабне вторгнення Російської Федерації IWM у березні 2022 р. започаткував ініціативу «Documenting Ukraine», покликану фіксувати людський вимір війни через системне збирання свідчень, матеріальних свідочств, польових даних та інших джерел, які в майбутньому мають стати підґрунтям міждисциплінарного архіву. Участь у цій міжнародній програмі дозволила збагатити українські напрацювання у сфері документування культурних втрат інструментами, що відповідають світовим практикам джерелознавчої критики, археографічного опрацювання матеріалів та аналізу міського простору, зокрема з використанням картографічних, фотодокументальних і топографічних методів. Місто Костянтинівка та його локальна територіальна громада стали однією зі складових зазначеного проєкту, в межах яких було зосереджено увагу на аналізі збережених елементів історичної забудови – як тих, що мають офіційний охоронний статус відповідно до українського законодавства, так і тих, що ніколи не були формально визнані пам'ятками, але мають значну культурну цінність (останні складають переважну більшість архітектурних пам'яток). Саме тут можливості спеціальних історичних дисциплін набувають особливої ваги: використання методів історичної географії та топоніміки дає змогу реконструювати втрачений простір; інструменти фотодокументалістики та пам'яткознавства забезпечували точну фіксацію та документування залишків споруд; а застосування джерелознавчого аналізу та критичної верифікації дозволяє зіставити сучасний стан архітектурних об'єктів з історичними джерелами, які описували їх. Усе це створює науково обґрунтоване підґрунтя для подальшого формування цифрового реєстру втраченої та збереженої архітектури Донеччини.

Метою статті є комплексне обґрунтування ролі спеціальних історичних дисциплін у фіксації, документуванні, верифікації та науковій інтерпретації втрат архітектурної спадщини міст Донеччини в умовах повномасштабної російсько-української війни, а також з'ясування їхнього

потенціалу у протидії дезінформаційним практикам та інформаційному стиранню локальної історичної пам'яті. Особливу увагу приділено демонстрації того, яким чином методи історичної географії, топоніміки, пам'яткознавства, джерелознавчої критики, картографії та фотодокументалістики забезпечують науково вивірене дослідження трансформацій міського простору, ідентифікацію знищених чи пошкоджених об'єктів та створюють підґрунтя для формування цифрового реєстру втраченої та збереженої архітектури регіону як інструменту протидії інформаційній агресії та майбутньої реставрації й ревіталізації історико-культурного ландшафту Донеччини.

Позаяк робота в межах означеного вище проєкту спирається на ширший науковий досвід його учасників, важливо врахувати й попередні дослідження, присвячені темі історико-культурної спадщини Донеччини. Зокрема, у працях Надії Темірової, Інни Мартинчук, Олени Отземко та Кирила Мелекесцева було сформульовано й обґрунтовано підхід до розуміння міста Донецька та Донеччини загалом як «культурно-історичного ландшафту». Цей концепт був представлений, зокрема, під час міжнародного проєкту CityFace, спрямованого на дослідження як монументальної, так і символічної спадщини регіону, включно з емблематикою (Темірова, 2022; Мелекесцев, 2021). У згаданих дослідженнях було показано, що упродовж радянського періоду в регіоні сформувався виразний меморіальний наратив, орієнтований на постаті з місцевих владних і культурних еліт, які відповідали ідеологічним критеріям Москви, тоді як ті елементи української історії, що традиційно в СРСР сприймалися як політично чутливі, навмисно редукувалися або виключалися (Темірова, 2020; Мартинчук та ін., 2021). На відміну від дослідження символічного та меморіального простору, аналіз архітектурної спадщини регіону висуває інші аналітичні виклики. Архітектурний розвиток Донеччини нерідко відбувався поза прямою ініціативою держави, а інколи – паралельно зі змінами влади, що зумовлювали трансформації у стильових пріоритетах, підтримуваних урядом або партійними структурами. Це спричинило формування ширшого спектру архітектурних стилів і впливів, аніж можна було б очікувати в умовах жорстко регламентованої радянської культурної політики. Водночас держава відігравала визначальну роль у тому, які споруди зберігали або, навпаки, підлягали знесенню та перебудові. Упродовж десятиліть на Донеччині формувалося системне витіснення історичної архітектурної тяглості (як московською окупацією та агресією, так і, за незалежної України, сучасною корпоративною архітектурою – яскравим прикладом є імітацію фасаду купецького будинку в м. Донецьк після будівництва торговельного центру на вул. Постишева, 44), що, в певному сенсі, постає як багатовікова «спадщина інформаційного протистояння», у межах якого стирання середовища ставало засобом впливу на сприйняття минулого та ідентичності регіону.

Наукова новизна дослідження полягає у поєднанні інноваційної цифрової джерельної бази, характерної для студій інформаційного протистояння, з методами спеціальних історичних дисциплін, що дало змогу отримати комплексну інформацію про історичну архітектурну спадщину Костянтинівки. У міру розвитку академічного дискурсу в цій сфері дедалі очевиднішою ставала потреба у використанні незаангажованих та малодосліджених джерел, особливо в умовах обмеженого доступу до територій, безпосередньо уражених війною або перебуваючих під окупацією. Для архітектурного сегмента проєкту первинні дані були зібрані з відкритих онлайн-ресурсів: Google Maps, Yandex Maps, Wikimapia, Panoramio, локальних інформаційних порталів міст і територіальних громад, а також новинних сайтів, що публікували матеріали про руйнування пам'яток монументального мистецтва та архітектури внаслідок бойових дій. Допоміжними джерелами слугували аматорські тревел-блоги, краєзнавчі інтернет-ресурси та сайти місцевих релігійних громад. Саме вони забезпечили додатковий пласт візуального матеріалу та локальних оповідей, важливих для розуміння того, як мешканці регіону сприймали та інтерпретували сакральні та культурні об'єкти, що нині перебувають під загрозою знищення.

Дослідження збережених архітектурних об'єктів Донеччини станом на липень 2023 р. ґрунтувалося на адаптованих до умов війни методах спеціальних історичних дисциплін, що дали змогу компенсувати дефіцит польових даних та фрагментарність документації. У випадку м. Костянтинівки, історична топографія використовувалася для реконструкції просторової структури історичного ядра міста; зіставлення з історичною картографією дало можливість окреслити динаміку змін міського середовища та ідентифікувати елементи, що зникли або зазнали трансформації. Джерелознавчий аналіз та дипломатичні методи забезпечили критичну оцінку цифрових матеріалів – їх авторства, контексту створення, ступеня достовірності. Візуальний аналіз, зокрема іконографічні та стилістичні підходи, дав змогу інтерпретувати фотографії й матеріали дистанційного зондування, здійснити типологічну класифікацію архітектурних рис і визначити сучасний стан збереження об'єктів. Важливим інструментом постала також геопросторова аналітика, що поєднувалася з методами, притаманними OSINT та IMINT-дослідженням відкритих джерел. Це дозволило фіксувати структурні пошкодження, характерні для зон активних бойових дій, а також аналізувати території, щодо яких інформація майже не оновлювалася з початку російської гібридної окупації 2014 р., як у випадку з Кальміуським районом.

У порівнянні з Кальміуським районом (пам'ятки Бойківської селищної громади довелося банально «вишукувати» на поодиноких повідомленнях ЗМІ окупаційних органів влади, користувачьких нотатках на Google Maps та у довоєнних тревел-блогах) Костянтинівка становила методологічно вигідніший приклад: місто було значно краще представлене у локальних фото-матеріалах. Натомість інші населені пункти Краматорського району, у тому числі в межах Костянтинівської міської територіальної громади, вимагали трудомісткої геопросторової локалізації об'єктів за допомогою даних Google Maps і Google Earth, оскільки згадки про будівлі в багатьох випадках не супроводжувалися фотографіями – іноді доводилося обмежитися супутниковими фото, враховуючи небезпечну ситуацію в регіоні.

У своїй сукупності методи спеціальних історичних дисциплін створили цілісну наукову рамку, яка дала змогу вилучати історичну інформацію з нетрадиційних джерел та вписувати збережені архітектурні об'єкти у ширший контекст їхньої історичної еволюції та сучасних реалій війни. В умовах, коли дослідники фактично позбавлені можливості здійснювати повноцінну польову фотофіксацію архітектури прифронтових міст, інтеграція цифрових ресурсів та підходів спеціальних історичних дисциплін стає альтернативним шляхом реконструкції та збереження історико-архітектурної спадщини Донеччини.

Наукова новизна проєкту базувалася на застосуванні інноваційної цифрової джерельної бази, характерної для студій інформаційного протистояння, з методами спеціальних історичних дисциплін, що дало змогу отримати комплексну інформацію про історичну архітектурну спадщину Костянтинівки. У міру розвитку академічного дискурсу в цій сфері дедалі очевиднішою ставала потреба у використанні незаангажованих та малодосліджених джерел, особливо в умовах обмеженого доступу до територій, безпосередньо уражених війною або перебуваючих під окупацією. Для архітектурного сегмента проєкту первинні дані були зібрані з відкритих онлайн-ресурсів, у тому числі тих, що поширювалися на теренах окупованих РФ територій: Google Maps, Yandex Maps, Wikimapia, Panoramio, локальних інформаційних порталів міст і територіальних громад, а також новинних сайтів, що публікували матеріали про руйнування пам'яток монументального мистецтва та архітектури внаслідок бойових дій. Допоміжними джерелами слугували аматорські тревел-блоги, красназавчі інтернет-ресурси та сайти місцевих релігійних громад. Саме вони забезпечили додатковий пласт візуального матеріалу та локальних оповідей, важливих для розуміння того, як мешканці регіону сприймали та інтерпретували сакральні та культурні об'єкти, що нині перебувають під загрозою знищення.

Однією з окремих ускладнювальних обставин, що постала під час проєкту, стала майже повна відсутність офіційно визнаної архітектурної спадщини у Донецькій області українською державою. Скажімо, згідно з державними та обласними реєстрами може скластися враження, що в Костянтинівці історично значущі архітектурні об'єкти фактично не представлені, особливо якщо зіставити ситуацію з сусідніми міськими центрами Краматорського району, такими як Слов'янськ або Краматорськ, де значна кількість будівель має охоронний статус. Однак ця уявна порожнеча радше віддзеркалювала довголітню адміністративну інерцію та застарілість системи обліку, ніж реальний стан архітектурної спадщини регіону. Звернення до незалежних цифрових джерел показало, що на території громади зберігається чимало споруд кінця XIX – початку XX ст., які ніколи не були внесені до переліків пам'яток та не отримали жодного рівня правового захисту. Відсутність формальної реєстрації робила такі об'єкти вразливими до хаотичної забудови, перебудов або поступової руйнації. Завдяки аналізу супутникових знімків та вуличної фотодокументації вдалося ідентифікувати низку будівель, що мають очевидну архітектурну й історичну цінність, попри повну відсутність згадок про них у державних реєстрах та наукових публікаціях. Їхні стилістичні риси – від українського модернізму до радянського класицизму та раннього сталінського ампіру – виразні й легко прочитувані для фахівців, знайомих із регіональною динамікою архітектурних стилів.

Наприклад, одним із найраніших і найбільш монументальних об'єктів історичної забудови Костянтинівки є універмаг «Україна», зведений 1926 р. та розширений 1941 р. Первісно будівля задумувалася як державний банк, автором проєкту виступив архітектор А. В. Кобелев, знаний також як автор будівлі залізничного вокзалу в Козятині (сучасна Вінницька область). Будівництво, розпочате наприкінці 1920-х рр., тривало кілька років, що визначило характер споруди як масивної, із широкими несучими стінами та внутрішніми приміщеннями висотою до 5 м. Первісна функція майбутнього універмагу зумовила монументальність інтер'єрів. Архітектурно універмаг «Україна» є цінним прикладом ранньої архітектури XX ст.: споруда вирізняється просторими світлими залами, високими перекриттями, колонами тосканського ордера та широкими сходами. Масивна сходові клітка, що веде на другий поверх, поділяється на два крила і завершується балконом із перилами на фігурних балюстрадах. У 1980-х рр. у правому крилі будівлі функціонував ресторан, а сам універмаг працює тут із кінця 1950-х рр. Показово, що в 1999 р. місцева влада висловила пропозицію надати універмагові «Україна» статус об'єкта національного значення, проте будівля не була включена до офіційного переліку 13 пам'яток архітектури національного значення Донецької області, до якого увійшли об'єкти зі Слов'янська, Дружківки та Донецька (Ukrainian Heritage, n. d.; Єдиний портал державних послуг). Вона також відсутня й у державному реєстрі з 35 пам'яток історії та монументального мистецтва Костянтинівки, що складається переважно з місць поховань партійних функціонерів та загиблих у Другій світовій (Cultural Heritage, n. d.).

Особливо кричущою є ситуація з Кальміуським районом Донецької області, що перебуває під незаконною окупацією з 2014 р. Якщо Костянтинівка, попри відсутність офіційної інвентаризації, все ж зберегла певний масив локальних цифрових зображень і спорадичних описів, то міста Кальміуського району опинилися у фактичній інформаційній ізоляції. Після початку гібридної окупації оновлення фотодокументації практично припинилося, а будь-які відомості про стан історичних споруд або їхню руйнацію стали фрагментарними та неперевіреними. Нерідко єдиним способом відстежити зміни залишалося порівняння застарілих супутникових знімків із поодинокими довоєнними фотографіями, що ускладнювало як ідентифікацію об'єктів, так і визначення їхнього сучасного стану. У цьому контексті Костянтинівка, попри прифронтовість і руйнування, постає значно краще документованим прикладом, тоді як Бойківська громада та Кальміуський район взагалі лишається зоною майже повної архітектурної невидимості, його матеріальна спадщина може зникати безслідно,

без можливості наукової фіксації. Свіжим прикладом є втрата автентичної західноукраїнської дерев'яної каплиці у селі Мичурине, яке до 1945 р. було німецькою колонією Грінталь. Засноване лютеранськими переселенцями, село мало виразну колоністську забудову з характерними цегляними господарськими будівлями та впорядкованою інфраструктурою. Після Другої світової війни сюди були примусово переселені бойки та лемки, депортовані радянською та польською владою; вони відновили релігійне життя й спорудили невелику дерев'яну каплицю, яка стала важливим духовним осередком громади в умовах офіційної антирелігійної політики. Каплиця, зведена у спрощеній традиції дерев'яної сакральної архітектури, була однією з небагатьох автентичних споруд свого типу принесених галицькими виселенцями в Кальміуському районі. У 2020 р. представники Російської православної церкви провели реставрацію, що вже тоді частково змінила первісний вигляд будівлі (Mieliekiestsev, 2024). Однак у 2025 р. каплицю було повністю знесено під приводом «ветхості», а на її місці зведено нову споруду, лише зовні подібну до оригіналу, але виконану в стилістиці московської лісової «ізбушки» з бруса. Таким чином, справжня лемківсько-бойківська пам'ятка була втрачена, її культурний сенс підмінений штучною реконструкцією, «черговою церквушкою» (The Internet Archive, 2025).

Дисбаланс підкреслює системну проблему: офіційні реєстри не лише не відображають повного переліку історичних споруд Донеччини, а й не враховують загроз, пов'язаних із окупацією та воєнними діями, унаслідок яких процес втрати культурної спадщини стає непомітним у статистичних і державних базах. Саме тому звернення до цифрових ресурсів, можливостей дистанційного аналізу та інструментів спеціальних історичних дисциплін є критично важливим для реконструкції картини збереженої та втраченої архітектури як Костянтинівки, так і менш задокументованих, ізольованих територій Кальміуського району.

Таким чином, досвід проєкту «Історико-культурна спадщина Донеччини: документування втрат та перспективи відновлення» демонструє ефективність інтеграції методів спеціальних історичних дисциплін для комплексної фіксації, документування та верифікації архітектурної спадщини регіону у воєнних умовах. Поєднання історичної географії, топоніміки, пам'яткознавства, фотодокументалістики та джерелознавчої критики дозволяє не лише відновлювати інформацію про зруйновані чи трансформовані об'єкти, а й протидіяти дезінформаційним практикам, що поширюються через обмежені або викривлені джерела. Створення цифрового реєстру втраченої та збереженої архітектури Донеччини формує науково обґрунтовану платформу для відновлення локальної історичної пам'яті, підтримки реставраційних ініціатив та підвищення інформаційної прозорості регіону. Використання подібного інструментарію спеціальних історичних дисциплін може стати ефективним механізмом захисту культурної та інформаційної спадщини в умовах збройної агресії та окупації.

Список використаної літератури

1. Державний реєстр національного культурного надбання. Єдиний портал державних послуг. URL: <https://data.gov.ua/dataset/014aba3a-63ed-4edf-b6b1-b26f1ad29953> (дата звернення: 14.11.2025).
2. Мартинчук І. І., Отземко О. В., Темірова Н. Р. Меморіальні виміри Донецька. *International scientific and practical conference «History, political science, philosophy and sociology: revolutionary changes»: conference proceedings, May 28–29, 2021*. Wloclawek : Baltija Publishing, 2021. С. 19–23. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-079-7-4>
3. Мелекесцев К. І. Емблематика пострадянської Донеччини: офіціоз «господарників», переробки «з народу», альтернативи апологетів «руського мира». *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. Вінниця : Твори, 2021. Вип. 36. С. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2021-36-58-66>

4. Освящение новой часовни в честь Архистратига Михаила в селе Мичурино. *The Internet Archive*. 1 жовтня 2025 р. URL: <https://web.archive.org/web/20251031141501/https://eparhia-donetsk.ru/2025/10/01/osvjashhenie-novoj-chasovni-v-chest-arhistratiga-mihaila-v-sele-michurino> (дата звернення: 14.11.2025).

5. Темірова Н. Р. Формування монументально-меморіального простору Донецька. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»* / редкол.: В. В. Трофимович (голов. ред.) [та ін.]. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. Вип. 31. С. 7–14. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2020-57-10>

6. Темірова Н. Р. Монументально-меморіальний простір Донецька в умовах російської окупації. *Трансформації історичної пам'яті: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції* / за ред. Н. Темірової. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 138–141.

7. Cultural Heritage. State Register of Immovable Monuments of Ukraine. *Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine*. URL: <https://cutt.ly/VrxhSenR> (Last accessed: 14.11.2025).

8. Mieliekiestsev K. The Boikivske Community architecture landmarks that survived conventional and information warfare. *Донецький історичний часопис*. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. № 2(2). Р. 137–148. DOI: <https://doi.org/10.31558/3083-5771.2024.2.11>

9. Temirova N. Documenting Ukraine Grants: Historico-Cultural Heritage of the Donetsk Region: Documentation of Losses and Perspectives of Recovery. *IWM: Documenting Ukraine*. URL: <https://www.iwm.at/documenting-ukraine/grantees/nadiia-temirova> (Last accessed: 14.11.2025).

10. Ukrainian Heritage. State Register of National Cultural Heritage. *Research Institute of Monument Preservation Studies*. URL: <https://heritage.com.ua/reestry/index.php?id=56> (Last accessed: 14.11.2025).

References

1. Derzhavnyi reiestr natsionalnoho kulturnoho nadbannia [State Register of National Cultural Heritage]. (n.d.). *Yedynyi portal derzhavnykh posluh*. Retrieved from <https://data.gov.ua/dataset/014aba3a-63ed-4edf-b6b1-b26f1ad29953> [in Ukrainian].

2. Martynchuk, I. I., Otzemko, O. V., & Temirova, N. R. (2021). Memorialni vymiry Donetska [Memorial dimensions of Donetsk]. *International scientific and practical conference «History, political science, philosophy and sociology: revolutionary changes»: conference proceedings*. (pp. 19–23). Wloclawek. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-079-7-4> [in Ukrainian].

3. Mieliekiestsev, K. I. (2021). Emblematyka postradianskoi Donechchyny: ofitsioz «hospodarny-kiv», pererobky «z narodu», alternatyvy apologetiv «russkoho myra» [Emblematics of post-Soviet Donetsk region: officialdom of «managers», people's adaptations, alternatives of «Russian world» apologists]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Istoriia – Scientific Papers of the Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series History*, (36), 58–66. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2021-36-58-66> [in Ukrainian].

4. Osviashchenye novoi chasovny v chest Arkhystratyha Mykhayla v sele Mychuryno [Consecration of the new chapel in honor of Archangel Michael in the village of Mychurino]. (2025). *The Internet Archive*. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20251031141501/https://eparhiadonetsk.ru/2025/10/01/osvjashhenie-novoj-chasovni-v-chest-arhistratiga-mihaila-v-sele-michurino> [in Russian].

5. Temirova, N. R. (2020). Formuvannia monumetalno-memorialnoho prostoru Donetska [Formation of the monumental-memorial space of Donetsk]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Istorychni nauky» – Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy. Series «Historical Sciences»*, (57), 175–189. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-7929-2020-57-10> [in Ukrainian].

6. Temirova, N. R. (2022). Monumentalno-memorialnyi prostir Donetska v umovakh rosiiskoi okupatsii [The monumental-memorial space of Donetsk under Russian occupation]. *Transformatsii istorychnoi pamiaty – Transformations of historical memory*. (pp. 138–141). Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa [in Ukrainian].

7. Cultural Heritage (n. d.). State Register of Immovable Monuments of Ukraine. Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine. Retrieved from <https://cutt.ly/VrxhSenR>

8. Mielekiestsev, K. (2025). The Boikivske Community architecture landmarks that survived conventional and information warfare. *Donetskyi istorychnyi chasopys – Donetsk Historical Review*, 2(2), 137–148. DOI: <https://doi.org/10.31558/3083-5771.2024.2.11>

9. Temirova, N. (n. d.). Documenting Ukraine Grants: Historico-Cultural Heritage of the Donetsk Region: Documentation of Losses and Perspectives of Recovery. *IWM: Documenting Ukraine*. Retrieved from <https://www.iwm.at/documenting-ukraine/grantees/nadiia-temirova>

10. Ukrainian Heritage (n. d.). State Register of National Cultural Heritage. Research Institute of Monument Preservation Studies. Retrieved from <https://heritage.com.ua/reestry/index.php?id=56>

Мелекєсцев К. І. Спеціальні історичні дисципліни як засіб розв’язання проблем інформаційного протистояння у контексті історичної архітектурної спадщини міст Донецчини

У статті досліджено роль спеціальних історичних дисциплін у фіксації, документуванні та верифікації архітектурної спадщини міст Донецчини в умовах повномасштабної московсько-української війни. Проаналізовано методи історичної географії, топоніміки, пам’яткознавства, фотодокументалістики та джерелознавчої критики, що дозволяють відновлювати інформацію про зруйновані, трансформовані чи малодосліджені об’єкти та протидіяти дезінформаційним практикам окупаційних органів. На прикладі Костянтинівки та Кальміуського району показано різницю у доступності даних і вплив цифрових ресурсів на формування повної картини культурної спадщини регіону. Розглянуто втрату автентичних об’єктів, зміну меморіальної та сакральної архітектури, а також проблеми застарілих державних реєстрів, що підкреслює важливість незалежного документування. Створення цифрового реєстру втраченої та збереженої архітектури Донецчини формує платформу для відновлення локальної історичної пам’яті, підтримки реставраційних ініціатив і протидії інформаційній агресії. Дослідження демонструє, що інтеграція спеціальних історичних дисциплін із сучасними цифровими інструментами має національне та глобальне значення, оскільки надає методологічні інструменти для збереження культурної спадщини у зонах конфлікту та слугує прикладом для практик охорони та відновлення історичних просторів.

Ключові слова: Донецька область, інформаційне протистояння, історія України, спеціальні історичні дисципліни, політика пам’яті.

Mielekiestsev K. I. Auxiliary sciences of history as a tool to address information challenges in the context of the historical architectural heritage of Donetsk region’s cities

This article examines the role of auxiliary sciences of history in recording, documenting, and verifying the architectural heritage of cities in Donetsk Oblast amid the full-scale war of Moscow against Ukraine. It analyzes methods from historical geography, toponymy, heritage studies, photodocumentation, and source criticism, which allow the reconstruction of information on destroyed, transformed, or under-researched sites and counteract disinformation practices employed by occupying authorities. Using the examples of Kostiantynivka and the Kalmyus district, the study highlights differences in data accessibility and the impact of digital resources on forming a comprehensive picture of the region’s cultural heritage. The article addresses the loss of authentic sites, transformations of memorial and sacred architecture, and challenges posed by outdated state registries, emphasizing the importance of independent documentation. The creation of a digital register

of lost and preserved architectural sites in Donetsk region provides a platform for restoring local historical memory, supporting restoration initiatives, and countering information warfare methods. The research demonstrates that integrating auxiliary sciences of history with modern digital tools has both national and international significance, offering methodological approaches for cultural heritage preservation in conflict zones and serving as a model for the protection and restoration of historical environments globally.

Key words: Donetsk Oblast, information warfare, history of Ukraine, auxiliary sciences of history, memory politics.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Стаття надійшла до редакції: 14.11.2025 р.

Прийнято до друку: 23.12.2025 р.

Опубліковано: 29.12.2025 р.